

อธิบายบาลีไวยากรณ์

เหตุกัมมวาทก

แบบฝึกหัดประกอบธาตุเป็นเหตุกัมมวาทก

โดยพระมหาธรรมรงค์ ธรรมภาณี ป.ธ.๙

ลักษณะทั่วไปของเหตุกัมมวาทก

 เหตุกัมมวาทก คือ ประโยคที่ประธานในประโยคถูกใช้ให้กระทำ ถูกทำให้เกิดขึ้น หรือถูกทำให้ได้รับผลอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยประธานนั่นเองเป็นต้นเหตุหรือเป็นสาเหตุให้ถูกกระทำหรือถูกทำให้เกิดขึ้น ขอให้พิจารณาข้อความต่อไปนี้

 แบบที่ ๑ : ประธานถูกใช้ให้ทำโดยตรง (เป็นบทเหตุกัมมะ)

 เหตุกัมมวาทก ไทย : สามเณรถูกอาจารย์ใช้ให้กวาดกุฏิ

บาลี : อจริเยน สามเณโร กุฏิ สุมชชชาปิยเต.

แปล : อ.สามเณร อันอาจารย์ ให้กวาดอยู่ ซึ่งกุฏิ.

เหตุกัมมจาก ไทย :พระนวกะถูกพระเถระใช้ให้แสดงธรรม

บาลี :เถเรน นวกภิกขุ ฐมมံ เทสาปิยเต.

แปล :อภิกษุผู้ใหม่ อันพระเถระ ให้แสดงอยู่ ซึ่งธรรม.

เหตุกัมมจาก ไทย :ทนต์ถูกพระราชาใช้ให้เขียนจดหมาย

บาลี :รณญา ทูโต สาสนํ ลีชาปิยนเต.

แปล :อ.ทนต์ อันพระราชา ให้เขียนอยู่ ซึ่งจดหมาย

เหตุกัมมจาก ไทย :ช่างไม้ถูกเศรษฐีใช้ให้ตัดต้นจันทน์แดง

บาลี :เสฏฐีนา ถปติ รตฺตจนฺทนรฺกฺขํ เจทาปิยเต.

แปล :อ.ช่างไม้ อันเศรษฐี ให้ตัดอยู่ ซึ่งต้นจันทน์แดง.

เหตุกัมมจาก ไทย

:ช่างทองถูกเศรษฐีใช้ให้ทำเครื่องประดับ

บาลี

:เสฏฐิณา สุวณฺณกาโร ปสาธนํ การापियเต.

แปล

:อ.ช่างทอง อันเศรษฐี ให้ทำอยู่ ซึ่งเครื่องประดับ.

เหตุกัมมจาก ไทย

:มณุษย์ทั้งหลายถูกพระพุทธเจ้า(สอน)ให้ละกิเลส

บาลี

:พทฺุเชน มนุสฺสา กิเลสํ วิชหาปิยนฺเต.

แปล

:อ.มณุษย์ ท. อันพระพุทธเจ้า ให้ละอยู่ ซึ่งกิเลส ท.

เหตุกัมมจาก ไทย

:วิสสุกรรมเทพถูกท้าวสักกะ(สั่ง)ให้เนรมิตวิมาน

บาลี

:สกุเกน วิสสุกมฺมเทโว วิมานํ นิมนินापियเต.

แปล

:อ.วิสสุกรรมเทพบุตร อันท้าวสักกะ ให้เนรมิตอยู่
ซึ่งวิมาน

 แบบที่ ๒ : ประธานถูกทำให้เกิดขึ้น (เป็นบทเหตุกัมมะ)

 เหตุกัมมาจาก ไทย :มหาเจติย์ถูกพระราชให้กระทำ

บาลี :รณฺญา มหาเจติยํ การापียเต.

แปล :อ.มหาเจติย์ อันพระราช ให้กระทำอยู่

 เหตุกัมมาจาก ไทย :วัดพระเชตะวันถูกอนาถบิณฑิกะสร้างจนสำเร็จ

บาลี :อนาถบิณฑิกเณ เชตวันํ นิฐฐापียเต.

แปล :อ.วัดพระเชตะวัน อันอนาถบิณฑิกะ ให้สำเร็จอยู่.

 เหตุกัมมาจาก ไทย :ขุมทรัพย์ถูกเศรษฐีให้ฝังไว้.

บาลี :เสฏฺฐินา กุญฺมพํ นิตหาปียเต.

แปล :อ.ขุมทรัพย์ อันเศรษฐี ให้ฝังไว้อยู่.

เหตุกัมมจาก ไทย

:พระโอรสถูกพระบิดา(ตั้ง)ให้ดำรงอยู่ในราชสมบัติ

บาลี

:ปิตุนา โอรโส ราชสมฺปตฺตํ ปตฺติฎฺฐาปิโต.

แปล

:อ.พระโอรส อันพระบิดา ให้ดำรงอยู่ ในราชสมบัติ

เหตุกัมมจาก ไทย

:พวกข้าศึกถูกพระราชา(สั่ง)ให้ย้ายบิณฑ

บาลี

:รณฺญา ริပ္ฺมุ มทฺทาปิยนฺเต.

แปล

:อ.ข้าศึก ท. อันพระราชา ให้ย้ายอยู่.

เหตุกัมมจาก ไทย

:ช่างนาฟ้าคีรีถูกพระเทวทัต(สั่ง)ให้ปล่อย.

บาลี

:เทวตฺเตน นาฟ้าคีรี วิสุสฺซชาปิยนฺเต.

แปล

:อ.ช่างนาฟ้าคีรี อันพระเทวทัต ให้ปล่อยอยู่.

 แบบที่ ๓ : ประชานถูกทำให้ได้รับผลอย่างใดอย่างหนึ่ง

 เหตุกัมมจาก ไทย :พระเถระถูกพวกเรา(ขอขมา)ให้ยกโทษอยู่

บาลี :อมุเหติ เถโร ขมาปิยเต.

แปล :อ.พระเถระ อันเรา ท. ให้ยกโทษอยู่.

 เหตุกัมมจาก ไทย :พระเถระถูกคบดีนิมนต์ให้นั่ง.

บาลี :คหปตินา เถโร นิสีทาปิยเต.

แปล :อ.พระเถระ อันคบดี ให้นั่งอยู่.

 เหตุกัมมจาก ไทย :มหาโจรถูกพระราชาสั่งให้ฆ่าตาย.

บาลี :รณฺญา มหาโจโร มาราปิยเต.

แปล :อ.มหาโจร อันพระราชา ให้ตายอยู่.

 เหตุกัมมจาก ไทย :คนพาลถูกบ้งทิต(ตักเตือน)ให้ละอาย

บาลี :ปณฺทิตฺเตน พาลो ลชฺชาปิยเต.

แปล :อ.คนพาล อับบ้งทิต ให้ละอายอยู่.

 เหตุกัมมจาก ไทย :บุตรถูกมารดาและบิดา(สนับสนุน)ให้ศึกษา.

บาลี :มาตาปิตุหิ ปุตฺโต ลิกฺขาปิยเต.

แปล :อ.บุตร อับมารดาและบิดา ท. ให้ศึกษาอยู่.

 เหตุกัมมจาก ไทย :ต้นไม้ถูกช่างไม้(สั่ง)ให้ถอนขึ้น

บาลี :ถปตฺตินา รุกฺโข อูปฺปาตาปิยเต.

แปล :อ.ต้นไม้ อับช่างไม้ ให้ถอนขึ้นอยู่.

องค์ประกอบของประโยคเหตุกัมมวาท

๑. ผู้ใช้ให้ทำ (อนภิกัฏฐตา)	ประกอบเป็นตติยวิภัตติ (แปลว่า อัน...)
๒. ผู้ถูกใช้ให้ทำ (ประธาน)	ประกอบเป็นปฐมวิภัตติ (แปลว่า อ...)
๓. ผู้ถูกกระทำ (อวัตถุกัมมะ)	ประกอบเป็นทุติยวิภัตติ (แปลว่า ซึ่ง...)
๔) กิริยาคุณพากย์ (ให้...)	มีองค์ประกอบ ๔ อย่าง คือ

๑) ใช้สกัมมธาตุหรือออกกัมมธาตุก็ได้

๒) ลง ณ, ฌย, ฌาเป, ฌापย ปัจจัย

๓) ลง ย ปัจจัยและ อิ อากมหน้า ย ปัจจัย

๔) นิยมใช้วิภัตติฝ่ายอัตตโนบท

การสร้างประโยคเหตุกัมมจาก

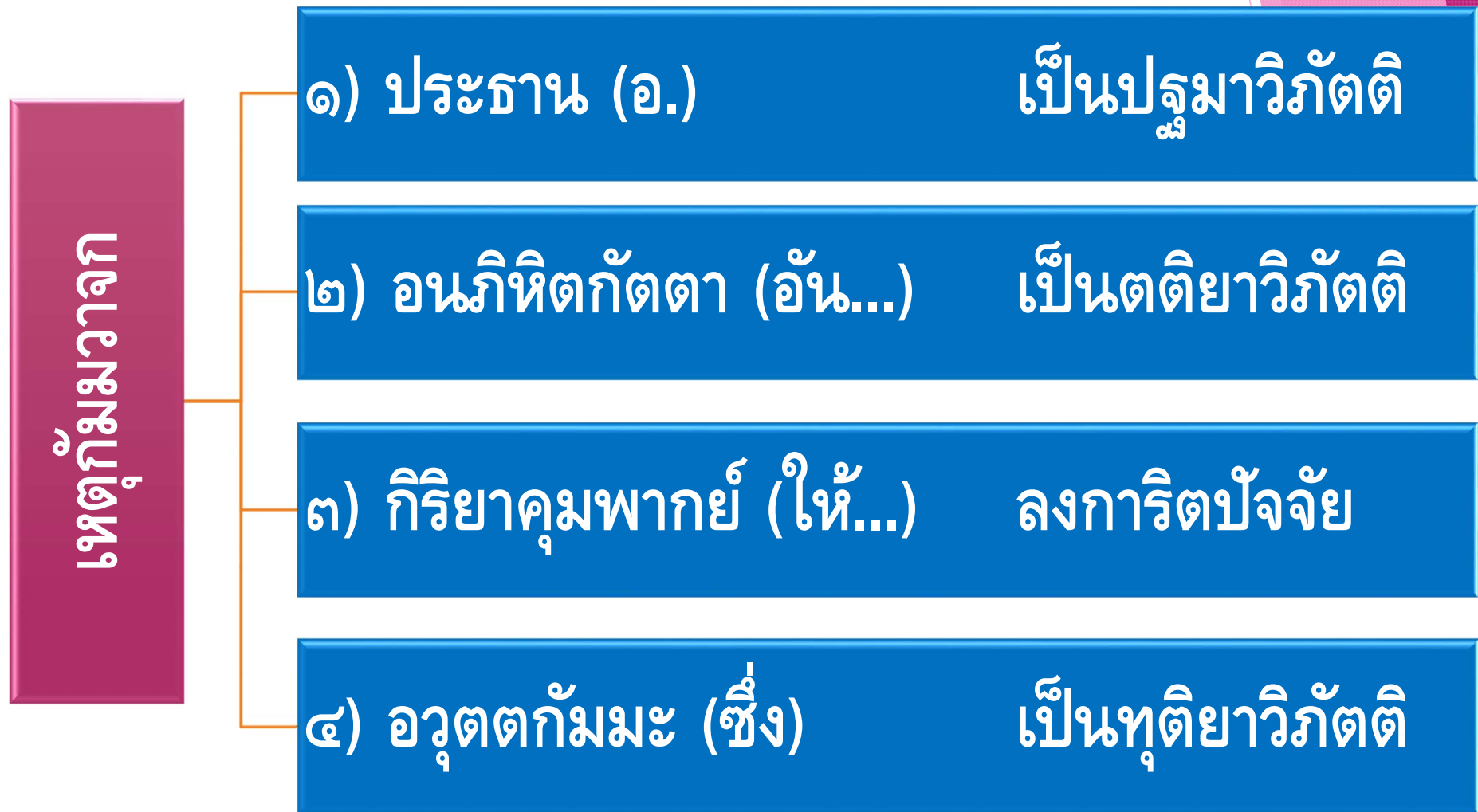
๑.เรียงบทอนภินิตกัตตา (ผู้ใช้ให้ทำ)	ไว้ต้นประโยค (ศัพท์แรก)
๒.เรียงบทประธาน (ผู้ถูกใช้ให้ทำ)	ไว้หลังบทอนภินิตกัตตา
๓.เรียงบทวัตถุตกัมมะ (สิ่งที่ถูกกระทำ)	ไว้หลังบทประธาน
๔.เรียงบทกิริยาไว้ท้ายสุด	

ตัวอย่าง :

สามิเกน สุโท โอนัน ปาจาปิยเต.

อ.พ่อครัว อันเจ้ายาย ให้หุงอยู่ ซึ่งข้าวสุก.

ลำดับการแปลประโยคเหตุกัมมจาก

ไม่ว่าองค์ประกอบในประโยคภาษาบาลีจะเรียงลำดับอย่างไรก็ตาม
เวลาแปลให้แปลตามลำดับดังกล่าวนี้เสมอ

วิเคราะห์โครงสร้างประโยคเหตุกัมมจาก (สกัมมกิริยา)

ข้อ	อนภิกัถตา (ผู้ใช้ให้ทำ)	ประธาน (ผู้ที่ถูกใช้ให้ทำ)	อวุตตกัมมะ (สิ่งที่ถูกทำ)	กิริยาคุมพากย์ (ลงการิตปัจจัย+อีย)
๑.	รณญา	ปุริสา	มหาปาสาทิ	การาปิยเต.
๒.	เถเรน	สามเณโร	ปตฺตํ	โธวาปิยเต.
๓.	พุกฺุเณ	สารีปฺตฺโต	ธมฺมํ	เทสาปิยเต.
๔.	เสฏฺฐจฺฉินา	กสโก	ติณานิ	เฉทาปิยเต.
๕.	ปีตรา	เถโร	มรฺุปายาสํ	โกชาปิยเต.
๖.	มาตรา	ธิตา	โอทณํ	ปาจาปิยเต.

คำแปลประโยคเหตุกัมมวาทก (สกัมมกิริยา)

๑.อ.บุรุษ ท. อันพระราช ให้กระทำอยู่ ซึ่งมหาปราสาท.

๒.อ.สามเณร อันพระเถระ ให้ล้างอยู่ ซึ่งบาตร.

๓.อ.พระสารีบุตร อันพระพุทธเจ้า ให้แสดงอยู่ ซึ่งธรรม.

๔.อ.ชาวนา อันเศรษฐี ให้ตัดอยู่ ซึ่งหญ้า ท.

๕.อ.พระเถระ อันบิดา ให้ฉนอยู่ ซึ่งข้าวมธุปายาส

๖.อ.ธิดา อันมารดา ให้หุงอยู่ ซึ่งข้าวสุก.

กิริยาเหตุกัมมวาทกทุกบทนอกจากแปลความหมายของธาตุและบอกคำแปลของกาลแล้ว ต้องเพิ่มคำว่า “ให้...” เข้าไปข้างหน้าคำแปลของธาตุด้วย

วิเคราะห์โครงสร้างประโยคเหตุกัมมจาก

ข้อ	อนนทีกัตตา (ผู้ใช้ให้ทำ)	(ไม่ระบุผู้ทำ)	ประธาน (สิ่งที่ถูกทำให้เกิดขึ้น)	กิริยาคุมพากย์ (ลงการิตปัจจัย+อีย)
๑.	เสฏฐินา	-	รุกขมূল	โสธาปิยเต.
๒.	มหาชเนน	-	ปณฺณสาลา	การาปิยเต.
๓.	รณฺญา	-	วาสุกา	โอภิราปิยเต.
๔.	ขตฺติเยน	-	ธชา	อุสุสาปิยนฺเต.
๕.	ภิกฺขุณา	-	จีวรานิ	รชาปิยนฺเต.
๖.	เถเรณ	-	พทุธมนฺโต	สิกฺขาปิยเต.

คำแปลประโยคเหตุกัมมวาทก

๑.อ.โคณแห่งต้นไม้ อันเศรษฐิ ให้ชำระอยู่.

๒.อ.บรรณศาลา อันมหาชน ให้กระทำอยู่.

๓.อ.ทราย อันพระราชา ให้ไปรยอยู่.

๔.อ.รง ท. อันกษัตริย์ ให้ยกขึ้นอยู่.

๕.อ.จีวร ท. อันภิกษุ ให้ย่อมอยู่.

๖)อ.พุทธรมณฑ์ อันพระเถระ ให้เรียนอยู่.

กิริยาเหตุกัมมวาทกทุกบทนอกจากแปลความหมายของธาตุและบอกคำแปลของกาลแล้ว ต้องเพิ่มคำว่า “ให้...” เข้าไปข้างหน้าคำแปลของธาตุด้วย

วิเคราะห์โครงสร้างประโยคเหตุกัมมจาก (อกัมมกิริยา)

ข้อ	เหตุกัตตา (ประธาน)	ประธาน (ผู้ที่ถูกใช้ให้ทำ)	อวุตตกัมมะ (สิ่งที่ถูกทำ)	กิริยาคุมพากย์ (ลงการิตปัจจัย)
๑.	อุปาสเคน	เถโร	-	นีสีทาปิยเต.
๒.	มาตรา	ปุตโต	-	นิปชชาปิยเต.
๓.	โจเรน	มนุสฺสา	-	กิลมาปิยนฺเต.
๔.	ลุตฺตเคน	สตฺตา	-	มาราปิยนฺเต.
๕.	มหาเมฆน	วสุสฺ	-	วสุสาปิยเต.
๖.	โพธิสตฺเตน	ปารมิโย	-	ปริปุราปิยนฺเต.

คำแปลประโยคเหตุกัตตฺวาก (อกัมมกิริยา)

๑.อ.พระเถระ อัญญาสก ให้นั่งอยู่.

๒.อ.บุตร อัญมรดา ให้นอนอยู่.

๓.อ.มนุษย์ ท. อัญโจร ให้น้ำปากอยู่.

๔.อ.สัตว์ ท. อัญนายพราน ให้ตายอยู่.

๕.อ.ฝน อัญมหาเมฆ ให้ตกอยู่

๖.อ.บารมี ท. อัญพระโพธิสัตว์ ให้เต็มรอบอยู่.

กิริยาเหตุกัมมวากทุกบทนอกจากแปลความหมายของธาตุและบอกคำแปลของกาลแล้ว ต้องเพิ่มคำว่า “ให้...” เข้าไปข้างหน้าคำแปลของธาตุด้วย

ลักษณะเฉพาะของเหตุกัมมวาจก

๑. ชาติที่นำมาประกอบกิริยาเป็นสกัมมชาติหรืออกัมมชาติก็ได้
๒. ลง เณ, ฌย, ฌาเป, ฌาปย ปัจจัย (ตัวใดตัวหนึ่งตามลักษณะธาตุ)
๓. ไม่ลงปัจจัยประจําหมวดธาตุ ๔ หมวดคือ ฐ, ฐ, ส, ตน, จุร
๔. หมวด ทิว, กิ, คห จะลงปัจจัยประจําหมวดหรือไม่ลงก็ได้
๕. ลง ย ปัจจัย และ อิ อากมหน้า ย ปัจจัย

รายละเอียดการลง เณ, ฌย, ฌาเป, ฌาปย ปัจจัยหลังธาตุแต่ละประเภทในเหตุกัมมวาจกจะกับเหมือนในเหตุกัตตฺวาจกทุกประการ (เพราะปัจจัย ๔ ตัวนี้เป็นปัจจัยในเหตุกัตตฺวาจก)

❀ วิธีการลงปัจจัยในเหตุกัมมวาทก ❀

เณ, ฌย, ฌาเป, ฌापย ปัจจัยเมื่อลงแล้วต้องลบสระที่สุ่ดปัจจัยทิ้ง
เสมอเพื่อให้ อี อาคมมาเชื่อมกับพยัญชนะที่สุ่ดปัจจัยหรือที่สุ่ดธาตุได้

เณ   ลงแล้วพฤทธิ์ตามปกติ   จากนั้นลบ เณ ทิ้งทั้งหมด

ฌย   ลงแล้วพฤทธิ์ตามปกติ   จากนั้นลบ ฌ เหลือไว้แต่ ย

ฌาเป   ลงแล้วพฤทธิ์ตามปกติ   จากนั้นลบ ฌ เหลือ อาป

ฌापย   ลงแล้วพฤทธิ์ตามปกติ   จากนั้นลบ ฌ เหลือไว้แต่ อาปย

จากนั้นนำ อี อาคมมาสนธิกับปัจจัยที่เหลืออยู่ กรณีของ เณ ถูก
ลบทิ้งทั้งหมด ดังนั้นให้สนธิ อี เข้ากับที่สุ่ดธาตุแทน เช่น

ปจ+เณ+อีย+เต = ปา**จ**ียเต, ปจ+ฌาเป+อีย+เต = ปา**จ**า**ป**ียเต เป็นต้น

หลักการลง เณ, ฌย, ฌาเป, ฌาปย บัจจยหลังธาตุ

๑.เอกสระธาตุที่เป็นสระ อา, อิ, อี ให้ลง ฌาเป, ฌาปย บัจจยเท่านั้น

ฌาเป บัจจย		ฌาปย บัจจย	
ฌา+ฌาเป+อีย+เต	=ฌาปียเต	ฌา+ฌาปย+อีย+เต	=ฌาปยียเต
ทา+ฌาเป+อีย+เต	=ทาปียเต	ทา+ฌาปย+อีย+เต	=ทาปยียเต
ชี+ฌาเป+อีย+เต	=ชยาปียเต	ชี+ฌาปย+อีย+เต	=ชยาปยียเต
จิ+ฌาเป+อีย+เต	=จายาปียเต	จิ+ฌาปย+อีย+เต	=จายาปยียเต
นี+ฌาเป+อีย+เต	=นยาปียเต	นี+ฌาปย+อีย+เต	=นยาปยียเต
วี+ฌาเป+อีย+เต	=วายาปียเต	วี+ฌาปย+อีย+เต	=วายาปยียเต

๒. เอกสระธาตุที่เป็นสระ อุ, อู ให้ลง เณ, ฌย ปัจจัยเท่านั้น

เณ ปัจจัย		ฌย ปัจจัย	
สฺ+เณ+อีย+เต	=สวียเต	สฺ+ฌย+อีย+เต	=สวอียเต
จฺ+เณ+อีย+เต	=จวียเต	จฺ+ฌย+อีย+เต	=จวอียเต
ภฺ+เณ+อีย+เต	=ภวียเต	ภฺ+ฌย+อีย+เต	=ภวอียเต

อย่างไรก็ตาม สำหรับธาตุบางตัวแม้เป็นสระ อุ, อู ก็ไม่นิยมลง เณ, ฌย ปัจจัย กลับใช้ ณาเป, ณาปย แทน ตัวอย่างเช่น

ชฺ ธาตุ ในความเล่นไป :ชวาปียเต   ยัง...ให้เล่นไปอยู่

ลฺ ธาตุ ในความเกี่ยว :ลวาปียเต   ยัง...ให้เกี่ยวอยู่

๓.อเนกสระธาตุ (ยกเว้นหมวด จุร ธาตุ) ลงการิตปัจจัยได้ทั้ง ๔ ตัว

เณ ปัจจัย		ณย ปัจจัย	
มร+เณ+อีย+เต	=มารียเต	มร+ณย+อีย+เต	=มารยียเต
รุร+เณ+อีย+เต	=โรรียเต	รุร+ณย+อีย+เต	=โรรยียเต
พुरु+เณ+อีย+เต	=โพรียเต	พुरु+ณย+อีย+เต	=โพรยียเต
ณาเป		ณาพย	
ปจ+ณาเป+อีย+เต	=ปจาปียเต	ปจ+ณาพย+อีย+เต	=ปจาพายียเต
คห+ณาเป+อีย+เต	=คหาปียเต	คห+ณาพย+อีย+เต	=คหาพายียเต
กร+ณาเป+อีย+เต	=การาปียเต	กร+ณาพย+อีย+เต	=การาพายียเต

๔. เฉพาะหมวด จุร ธาตุให้ลงเฉพาะ ณาเป, ณาปย ปัจจัยเท่านั้น

ณาเป ปัจจัย		ณาปย ปัจจัย	
ขุส+ณาเป+เต	=โฆสาปียเต	ขุส+ณาปย+เต	=โฆสาปียิตเต
คุป+ณาเป+เต	=โคปาปียเต	คุป+ณาปย+เต	=โคปาปียิตเต
ฉท+ณาเป+เต	=ฉาทาปียเต	ฉท+ณาปย+เต	=ฉาทาปียิตเต
ธร+ณาเป+เต	=ธารापียเต	ธร+ณาปย+เต	=ธารापียิตเต
ทิส+ณาเป+เต	=เทศापียเต	ทิส+ณาปย+เต	=เทศापียิตเต
ปิส+ณาเป+เต	=เปสาปียเต	ปิส+ณาปย+เต	=เปสาปียิตเต
กถ+ณาเป+เต	=กถापียเต	กถ+ณาปย+เต	=กถापียิตเต

วิธีการพฤทธิของ เณ, ฌย, ฌาเป, ฌาปย ปัจจัย

๑. เอกสระธาตุที่เป็นสระ **อุ, อู** พฤทธิ **อุ, อู** เป็น **โอ** แล้วแปลง **โอ** เป็น **อาว** (ห้ามลง ฌาเป, ฌาปย ปัจจัย) เช่น

สฺ+เณ+อีย+เต = สาวียเต

สฺ+ฌย+อีย+เต = สาวียเต

ภฺ+เณ+อีย+เต = ภาวียเต

ภฺ+ฌย+อีย+เต = ภาวียเต

จฺ+เณ+อีย+เต = จาวียเต

จฺ+ฌย+อีย+เต = จาวียเต

ยกเว้น ชฺ ธาตุและ ลฺ ธาตุนิยมลง ฌาเป, ฌาปย ปัจจัยดังกล่าวแล้ว

๒.เอกสระธาตุเป็นสระ **อิ, อี** พฤทธิ **อิ, อี** เป็น **เอ** แล้วแปลง **เอ** เป็น **อาย** (ห้ามลง **เณ, ฌย** บัจจัย) ด้วยอำนาจของ **ณาเป, ณาปย** บัจจัยนี้มีอำนาจให้ทำการร้สะ **อาย** กลับเป็น **อย** ก็ได้ เช่น

ลี+ณาเป+อีย+เต	=สาयाปิยเต	ร้สะเป็น	สยาปิยเต
ลี+ณาปย+อีย+เต	=สาयाปิยเต	ร้สะเป็น	สยาปยียเต
ชี+ณาเป+อีย+เต	=ชayaปิยเต	ร้สะเป็น	ชยาปิยเต
ชี+ณาปย+อีย+เต	=ชayaปิยเต	ร้สะเป็น	ชยาปยียเต
นี+ณาเป+อีย+เต	=นayaปิยเต	ร้สะเป็น	นยาปิยเต
นี+ณาปย+อีย+เต	=นayaปิยเต	ร้สะเป็น	นยาปยียเต

สำหรับธาตุบางตัวที่มีอุปสรรคอยู่หน้าจะไม่พอทริสระต้นธาตุก็ได้ แต่ให้**ลบสระต้นธาตุทิ้ง**แทน ตัวอย่างเช่น

อา+**นี**+ณาเป+อีย+เต = อานาปิยเต ยัง...ให้นำมาอยู่

อุ+**ลี**+ณาเป+อีย+เต = อุสุสาปิยเต ยัง...ให้ยกขึ้นอยู่

๓.เอกสระธาตุที่เป็นสระ อา ให้ลง ณาเป, ณาปย ปัจจัยเท่านั้น โดยไม่ต้องเปลี่ยนแปลงธาตุ (ห้ามลง เณ, ฌย ปัจจัย) ตัวอย่างเช่น

ปริ+หา+ณาเป+อีย+เต	=ปริหาปียเต	ยัง...ยอมให้เสื่อม
ปฐ+วา+ณาเป+อีย+เต	=ปฐวาปียเต	ยัง...ยอมให้ฟุ้งกลับ
นิ+ทา+ณาเป+อีย+เต	=นิททาปียเต	ยัง...ยอมให้หลับ
นุ+หา+ณาเป+อีย+เต	=นุหาปียเต	ยัง...ยอมให้อาบ
ปติ+ฐา+ณาเป+อีย+เต	=ปติฐฐาปียเต	ยัง...ยอมให้ดำรงอยู่
ส+อุ+ฐา+ณาเป+อีย+เต	=สมุฐฐาปียเต	ยัง...ยอมให้ตั้งขึ้นพร้อม
นิ+ฐา+ณาเป+อีย+เต	=นิฐฐาปียเต	ยัง...ยอมให้สำเร็จ, จบ
ปา+(ย)+ณาเป+อีย+เต	=ปายาปียเต	ยัง...ยอมให้ดื่ม

หลักการพหุวิธีสระต้นธาตุของอเนกสระธาตุ

๑. อเนกสระธาตุที่มีสระต้นธาตุเป็น อุ พหุวิธี อู เป็น โอ

เณ ปัจจัย		ณย ปัจจัย	
รु+เณ+อिय+เต	=โรธียเต	रु+ณय+เต	=โรธียียเต
मु+เณ+อिय+เต	=โมจียเต	मु+ณय+เต	=โมจียียเต
गु+เณ+อिय+เต	=โกชียเต	गु+ณय+เต	=โกชียียเต
ณาเป ปัจจัย		ณาปย ปัจจัย	
रु+णापे+อिय+เต	=โรธาปียเต	रु+णापय+อिय+เต	=โรธาปียียเต
मु+णापे+อिय+เต	=โมजाปียเต	मु+णापय+อिय+เต	=โมजाปียียเต

๒.อเนกสระธาตุที่มีสระต้นธาตุเป็น อิ พยัพธ์ อิ เป็น เอ

เณ ปัจจัย		ณย ปัจจัย	
ฉิท+เณ+อีย+เต	=เชทียเต	ฉิท+ณย+อีย+เต	=เชทยเต
ภิท+เณ+อีย+เต	=ภาทียเต	ภิท+ณย+อีย+เต	=ภาทยเต
สิจ+เณ+อีย+เต	=เสจียเต	สิจ+ณย+อีย+เต	=เสจยเต
ณาเป ปัจจัย		ณาปย ปัจจัย	
ฉิท+ณาเป+อีย+เต	=เชทาปียเต	ฉิท+ณาปย+อีย+เต	=เชทาปียเต
ภิท+ณาเป+อีย+เต	=ภทาปียเต	ภิท+ณาปย+อีย+เต	=ภทาปียเต
สิจ+ณาเป+อีย+เต	=เสจาปียเต	สิจ+ณาปย+อีย+เต	=เสจาปียเต

๓.อเนกสระธาตุที่มีสระต้นธาตุเป็น อ พยัพธ์ อ เป็น อา

เณ ปัจจัย		ณย ปัจจัย	
วห+เณ+อีย+เต	=วาหียเต	วห+ณย+อีย+เต	=วาหยียเต
วท+เณ+อีย+เต	=วาทียเต	วท+ณย+อีย+เต	=วาทยียเต
กร+เณ+อีย+เต	=การียเต	กร+ณย+อีย+เต	=การยียเต
ณาเป ปัจจัย		ณาปย ปัจจัย	
วห+ณาเป+อีย+เต	=วหาปียเต	วห+ณาปย+อีย+เต	=วหาปยียเต
วท+ณาเป+อีย+เต	=วทาปียเต	วท+ณาปย+อีย+เต	=วทาปยียเต
กร+ณาเป+อีย+เต	=การาปียเต	กร+ณาปย+อีย+เต	=การาปยียเต

หลักการและข้อห้ามในการพฤทธิ

๑.๐เนกษระธาตุที่มีระต้นธาตุเป็นที่ชะ (เสียงยาว) ไม่ต้องพฤทธิ

เณ ปัจจัย		ณย ปัจจัย	
มีรูปพ้องกับ กัมมวาจกและภาววาจก (ห้ามประกอบ)		ชาท+ณย+อีย+เต	=ชาทยียเต
		ธาว+ณย+อีย+เต	=ธาวยียเต
		โธว+ณย+อีย+เต	=โธวยียเต
ณาเป ปัจจัย		ณาปย ปัจจัย	
ภาส+ณาเป+เต	=ภาส่าปียเต	ภาส+ณาปย+อีย+เต	=ภาส่าปียเต
ยาจ+ณาเป+เต	=ยาจ่าปียเต	ยาจ+ณาปย+อีย+เต	=ยาจ่าปียเต

๒.๐เนกสระธาตุที่สระต้นธาตุเป็นรัสสระมีพยัญชนะสังโยคอยู่หลังห้ามพฤทธิ

เณ ปัจจัย		ณย ปัจจัย	
มีรูปพ้องกับ กัมมวากและภาววาก (ห้ามประกอบ)		ปฺจุฉ+ณย+อีย+เต	=ปฺจุฉยียเต
		พฺนุฉ+ณย+อีย+เต	=พฺนุฉยียเต
		สิกฺข+ณย+อีย+เต	=สิกฺขยียเต
ณาเป ปัจจัย		ณาปย ปัจจัย	
มฺทฺท+ณาเป+อีย+เต	=มฺทฺทปียเต	มฺทฺท+ณาปย+อีย+เต	=มฺทฺทปยียเต
ลฺลฺจ+ณาเป+อีย+เต	=ลฺลฺจปียเต	ลฺลฺจ+ณาปย+อีย+เต	=ลฺลฺจปยียเต
จฺนฺต+ณาเป+อีย+เต	=จฺนฺตปียเต	จฺนฺต+ณาปย+อีย+เต	=จฺนฺตปยียเต

๓.ธาตุในหมวด รุช ธาตุ ถ้าลงนิคคหิตอาคมแล้วแปลงนิคคหิตเป็นพยัญชนะ
 ที่สุดวรรคของพยัญชนะที่สุดธาตุ ห้ามพฤทธิสระต้นธาตุ

เณ ปัจจัย		ณย ปัจจัย	
มีรูปพ้องกับ กัมมวากกและภาววากก (ห้ามประกอบ)		ภุช+ณย+เต	=ภุชชยียเต
		มุจ+ณย+เต	=มุจจยียเต
		ภิท+ณย+เต	=ภินทยียเต
ณาเป ปัจจัย		ณาปย ปัจจัย	
ยุช+ณาเป+อีย+เต	=ยุชชาปียเต	ยุช+ณาปย+อีย+เต	=ยุชชาปยียเต
ลิป+ณาเป+อีย+เต	=ลิปปาปียเต	ลิป+ณาปย+อีย+เต	=ลิปปาปยียเต

๔.ธาตุที่มีสระ อิ เป็นที่สุด ถ้าลงนิคคหิตอาคมแล้วแปลงนิคคหิตเป็น
 พยัญชนะที่สุดวรรคของพยัญชนะที่สุดธาตุ ห้ามพฤทธิ

เณ ปัจจัย		ณย ปัจจัย	
มีรูปพ้องกับ กัมมวากกและภาววากก (ห้ามประกอบ)		มฺหิ+ณย+อีย+เต	=มณฺหุทายียเต
		อุป+ณฺหิ+ณย+อีย+เต	=อุปตฺถมฺภายียเต
		วิ+ชฺหิ+ณย+อีย+เต	=วิกฺขมฺภายียเต
ณาเป ปัจจัย		ณาปย ปัจจัย	
กปิ+ณาเป+อีย+เต	=กมฺปาเปติ	กปิ+ณาปย+อีย+เต	=กมฺปาปยียเต
กติ+ณาเป+อีย+เต	=กนฺตาเปติ	กติ+ณาปย+อีย+เต	=กนฺตาปยียเต

๕.ธาตุในหมวด ทิว ธาตุ ถ้าไม่ลง ย ปัจจัยให้พฤทธิ์ตามกฎได้

เณ ปัจจัย		ณย ปัจจัย	
ตุส+เณ+อีย+เต	=โตสียเต	ตุส+ณย+อีย+เต	=โตสยียเต
สุส+เณ+อีย+เต	=โสสียเต	สุส+ณย+อีย+เต	=โสสยียเต
กุป+เณ+อีย+เต	=โกปียเต	กุป+ณย+อีย+เต	=โกปยียเต
ณาเป ปัจจัย		ณาปย ปัจจัย	
สุธ+ณาเป+อีย+เต	=โสธาปียเต	สุธ+ณาปย+อีย+เต	=โสธาปยียเต
นส+ณาเป+อีย+เต	=นาสาปียเต	นส+ณาปย+อีย+เต	=นาสาปยียเต
ขี+ณาเป+อีย+เต	=เขปียเต	ขี+ณาปย+อีย+เต	=เขปยียเต

๖.ธาตุในหมวด ทิว ธาตุ ถ้ำลง ย ปัจจัยห้ามพฤทธิ

เณ ปัจจัย		ณย ปัจจัย	
มีรูปพ้องกับ กัมมวาทกและภาววาทก (ห้ามประกอบ)		สิว+ย+ณย+อีย+เต	=สิพฺพยียเต
		สุส+ย+ณย+อีย+เต	=สุสุสยียเต
		กุป+ย+ณย+อีย+เต	=กุปฺปยียเต
ณาเป ปัจจัย		ณาปย ปัจจัย	
สุธ+ย+ณาเป+อีย+เต	=สุชฺฌาปียเต	สุธ+ย+ณาปย+อีย+เต	=สุชฺฌาปยียเต
นส+ย+ณาเป+อีย+เต	=นสฺสาปียเต	นส+ย+ณาปย+อีย+เต	=นสฺสาปยียเต
ขุภ+ย+ณาเป+อีย+เต	=ขุพฺภาปียเต	ขุภ+ย+ณาปย+อีย+เต	=ขุพฺภาปยียเต

๗.คห ธาตุที่ลง ฤๅทา ปัจจัยห้ามพฤทธิ อ เป็น ฮา

เณ ปัจจัย		ณย ปัจจัย	
มีรูปพ้องกับกัมมวาก		คห+ฤๅทา+ณย+อีย+เต	=คณฺหยียเต
ณาเป ปัจจัย		ณาปย ปัจจัย	
คห+ฤๅทา+ณาเป+อีย+เต	=คณฺหาปียเต	คห+ฤๅทา+ณาปย+อีย+เต	=คณฺหาปียเต

๘.คห ธาตุที่ไม่ลง ฤๅทา ปัจจัยให้พฤทธิได้ตามปกติ

เณ ปัจจัย		ณย ปัจจัย	
คห+เณ+อีย+เต	=คหาหียเต	คห+ณย+อีย+เต	=คหาหียเต
ณาเป ปัจจัย		ณาปย ปัจจัย	
คห+ณาเป+อีย+เต	=คหาหปียเต	คห+ณาปย+อีย+เต	=คหาหปียเต

๘. ธาตุบางตัวได้รับการยกเว้นไม่ต้องพฤกษ์สระต้นธาตุ (ไม่นิยม)

เณ ปัจจัย		ณย ปัจจัย	
มีรูปพ้องกับกัมมวากและภาววาก		ชน+ณย+อีย+เต	=ชนยียเต
ณาเป ปัจจัย		ณาปย ปัจจัย	
วส+ณาเป+อีย+เต	=วสาปียเต	วส+ณาปย+อีย+เต	=วสาปยียเต
คณ+ณาเป+อีย+เต	=คณาปียเต	คณ+ณาปย+อีย+เต	=คณาปยียเต
ทร+ณาเป+อีย+เต	=ทราปียเต	ทร+ณาปย+อีย+เต	=ทราปยียเต
วท+ณาเป+อีย+เต	=วทาปียเต	วท+ณาปย+อีย+เต	=วทาปยียเต
ลภ+ณาเป+อีย+เต	=ลภาปียเต	ลภ+ณาปย+อีย+เต	=ลภาปยียเต

แบบฝึกหัด
ประกอบกิริยาเหตุกัมมวาทก
และ
ฝึกแปลประโยคเหตุกัมมวาทก

ข้อ	องค์ประกอบ	อนภินิตกัตตา	ประธาน	อวุตตกัมมะ	กิริยา
๑.	โอ+กร+ณาเป+อีย+เต	อินฺทเนน	เทวา	ปฺปฺพานิ	โอยฺราปิยนฺเต.
๒.	ปจ+ณาเป+อีย+เต	สามิเนน	สุโ	โอยฺหนํ	ปาจาปิยเต.
๓.	โอ+โลก+ณาเป+อีย+เต	ปีตธา	ทารกา	สกุณฺเ	โอยฺโลกาปิยนฺเต.
๔.	ลภา+ณาเป+อีย+เต	รณฺญา	เสณฺฐี	ธนาณิ	ลภาปิยเต.
๕.	วร+ณาเป+อีย+อนฺติ	มาตาปีตฺตุหิ	พฺราราหฺมณา	วํ	วาราปิยนฺเต.
๖.	รฐํ+ณาเป+อีย+เต	ครุณา	ลิสฺสุสา	ทฺวารานิ	รฐฺธาปิยนฺเต.
๗.	สธ+ณาเป+อีย+เต	เถเรน	อุปาสิกโย	พฺพฺพฺพฺรตฺนํ	สธาปิยนฺเต.
๘.	ลิว+ย+ณาเป+อีย+เต	มาตธา	ธิตา	จิวํ	ลิวฺพาปิยเต.

๑. อ.เทพ ท. อันพระอินทร์ ให้ไปรยอยู่ ซึ่งดอกไม้ ท.
๒. อ.พ่อครัว อันเจ้านาย ให้หุงอยู่ ซึ่งข้าวสุก.
๓. อ.เด็ก ท. อันบิดา ให้แลดูอยู่ ซึ่งนก ท.
๔. อ.เศรษฐี อันพระราชา ให้ได้อยู่ ซึ่งทรัพย์ ท.
๕. อ.พราหมณ์ ท. อันมารดาและบิดา ท. ให้สู้ขออยู่ ซึ่งหญิงสาว.
๖. อ.ศิษย์ ท. อันครู ให้ปิดอยู่ ซึ่งประตู ท.
๗. อ.อุบาสิกา ท. อันพระเถระ ให้ระลึกถึงอยู่ ซึ่งพระพุทธรัตนะ.
๘. อ.ลูกสาว อันมารดา ให้เย็บอยู่ ซึ่งจีวร.

ข้อ	องค์ประกอบ	อนภิตกัตตา	ประธาน	อวุตตกัมมะ	กิริยา
๑.	พुरु+ย+ณาเป+อีย+เต	พुरुเชน	สาวกา	ฉมมัม	พुरुฉาปิยนเต.
๒.	ชุส+ณาเป+อีย+เต	ปนฺตฺตีเตน	ชนา	ฉมฺมสฺสํ	โฆส่าปิยนเต.
๓.	พนฺธ+ณาเป+อีย+เต	เนสาแทน	มิตโต	สตเต	พนฺธ่าปิยนเต.
๔.	สํ+ญฺญา+ณาเป+อีย+เต	ครุณา	สิสฺสา	พुरुฉสาสนํ	สญฺญ่าปิยนเต.
๕.	จิ+นา+ณาเป+อีย+เต	สามเณเรน	กุมารโ	ปุณฺญํ	จิน่าปิยนเต.
๖.	ลฺุ+นา+ณาเป+อีย+เต	กสแทน	ปฺตฺตา	สสฺสาณิ	ลฺุณ่าปิยนเต.
๗.	ญฺญา+ณาเป+อีย+เต	มยา	สทโย	พुरुฉคฺคฺณํ	ญฺญาปิยเต.
๘.	สฺุ+ณ+อีย+เต	อินฺแทน	เทวา	ฉมมัม	ส่าวียนเต.

๑. อ.สาวก ท. อันพระพุทฺธเจ้า ให้รู้ที่อยู่ ซึ่งธรรม.
๒. อ.ชน ท. อันบัณฑิต ให้ป่าวร้องอยู่ ซึ่งการฟังธรรม.
๓. อ.มิตร อันนายพราน ให้ผูกอยู่ ซึ่งสัตว์ ท.
๔. อ.ศิษย์ ท. อันครู ให้รู้พร้อมอยู่ (จำ) ซึ่งคำสอนของพระพุทฺธเจ้า.
๕. อ.เด็ก อันสามเณร ให้สั่งสมอยู่ ซึ่งบุญ.
๖. อ.บุตร ท. อันชานา ให้เกี่ยวอยู่ ซึ่งข้าวกล้า ท.
๗. อ.สหาย อันเรา ให้รู้ที่อยู่ ซึ่งคุณของพระพุทฺธเจ้า
๘. อ.เทพ ท. อันพระอินทร์ ให้ฟังอยู่ ซึ่งธรรม.